

Тема 3. Податки та податкова система

ПЛАН

1. Економічна сутність і функції податків
2. Елементи податку та їх характеристика
3. Податкова політика.
4. Податкова система.

1. Економічна сутність і функції податків

Податками є обов'язкові платежі, що стягуються державою (центральними і місцевими органами влади) з юридичних і фізичних осіб до державного бюджету або місцевих бюджетів.

Економічна теорія характеризує податки як *специфічну форму економічних відносин* держави з господарюючими суб'єктами, з різними групами населення і з кожним членом суспільства.

Сутність податків найповніше виявляється в їх функціях. ***Функції податку – це вияви його сутності в дії, спосіб вираження його властивостей.***

Основними функціями податків є:

- фіскальна функція;
- регулююча функція;
- стимулююча функція.

2. Елементи податку та їх характеристика

Основою податкової системи і механізму оподаткування є їх складові елементи. Вони включають:

а) суб'єкти оподаткування — це учасники податкових платежів.

До них належать фізичні та юридичні особи, на яких покладено обов'язки сплачувати, утримувати та перераховувати податки до бюджету. Окремими суб'єктами є платники податку (фізичні чи юридичні особи, які безпосередньо сплачують податок) та носії податку (кінцеві споживачі, на яких припадає сплата податку наприкінці усіх процесів).

б) об'єкт оподаткування вказує на явище, предмет чи процес, внаслідок наявності яких сплачується податок.

Такими об'єктами можуть бути:

- доходи у формі прибутку, заробітної плати, дивідендів тощо;
- рухоме й нерухоме майно;
- вартість продукції (робіт, послуг);
- операції з цінними паперами;
- користування природними ресурсами;
- інші об'єкти, визначені Законом «Про оподаткування».

Назва кожного податку здебільшого походить від об'єкта оподаткування;

в) джерелом оподаткування називають дохід, з якого платник сплачує податок.

Джерело сплати податку може бути безпосередньо пов'язане з об'єктом оподаткування, а може і не бути пов'язане з об'єктом оподаткування. Податок сплачується із доходу незалежно від джерел його отримання або рухомого чи нерухомого майна, коли для сплати податку витрачається інша його частка;

г) одиницею оподаткування або масштабом вимірювання є одиниця виміру об'єкта оподаткування.

Вона має фізичні (площа земельної ділянки в гектарах або квадратних метрах, об'єм циліндра двигуна транспортного засобу в кубічних метрах) і вартісні вимірники (гривні);

д) база оподаткування — це законодавчо закріплена частина доходів чи майна платника податку за вирахуванням наданих пільг, яка приймається для розрахунку суми податку;

є) ставка податку — це встановлений у законодавчому порядку розмір податку на одиницю виміру бази оподаткування.

СТАВКИ ПОДАТКУ

Тверді ставки – установлені у грошовому вимірі на одиницю оподаткування у натуральному обчисленні

Процентні ставки – установлені щодо об'єкта оподаткування, який має грошовий вимір

Пропорційні ставки – єдині ставки, що не залежать від розміру об'єкта оподаткування

Прогресивні ставки – розмір яких зростає в міру збільшення бази оподаткування

Регресивні ставки – зменшуються в міру зростання об'єкта оподаткування

Змішані ставки

Залежно від методу встановлення ставки можуть бути **універсальними та диференційованими.**

За універсальним методом встановлюється єдина ставка для всіх платників податку (ставка податку на додану вартість, ставка податку на прибуток тощо).

За диференційованим методом ставка податку з одиниці об'єкта оподаткування встановлюється диференційовано за видами платників (підприємства, страхові компанії тощо) та в розрізі різних характеристик і оцінок об'єкта оподаткування (диференціація ставок податку на землю залежно від використання та місцезнаходження).

За способом побудови податкові ставки поділяються на:

фіксовані (у гривнях на одиницю оподаткування)

відносні (у відсотках до об'єкта оподаткування у грошовому вираженні).

Відносні податкові ставки, у свою чергу, поділяються на постійні (незмінні або тверді), прогресивні і регресивні.

Постійними є ставки, що не залежать від розміру об'єкта оподаткування. Вони найбільшою мірою відповідають принципу рівності платників.

Прогресивні — це такі ставки, розмір яких зростає у міру збільшення обсягів об'єкта оподаткування. Прогресивні ставки можуть будуватися за принципами пропорційного і ступінчастого збільшення.

Регресивні ставки зменшуються у міру збільшення об'єкта оподаткування. Вони застосовуються тоді, коли держава намагається стимулювати певне зростання доходів;

є) податкова пільга відображає повне або часткове звільнення від податків для певної категорії платників або об'єктів оподаткування.

Всі види пільг можна поділити на такі групи:

- повне або часткове звільнення від сплати податку конкретного платника, певного виду діяльності або об'єкта оподаткування;
- зниження ставок оподаткування і застосування нульової ставки;
- зменшення належної до сплати суми нарахованого податку і надання податкового кредиту;

ж) норма оподаткування являє собою відношення обсягу податкових надходжень до податкової бази;

з) податкові канікули — це відстрочення на певний період належної до сплати суми податків або повне звільнення від сплати податку на певний період;

і) податковий кредит являє собою термінове відстрочення податку, який належить до сплати юридичною особою до бюджету у календарному році;

й) ухиляння від сплати податків — це дії платників податків, спрямовані на несплату податків шляхом заниження відомостей про величину доходів та інших об'єктів оподаткування або повне їх приховування.

3. Податкова політика

Податкова політика - це діяльність держави у сфері встановлення і стягнення податків.

Саме через податкову політику держави відбувається становлення і розвиток податкової системи держави. **Основними принципами** податкової політики є фіскальна і економічна ефективність, соціальна справедливість.

- ***Основні принципи формування податкової політики держави.***

Німецький економіст А. Вагнер він запропонував 9 основних принципів, які класифікував в 4 групи:

1. Фінансові принципи оподаткування:

- достатність обкладання податками;
- еластичність – здатність адаптуватися до державних потреб;

2. Народногосподарські принципи:

- правильний вибір об'єкта оподаткування;
- вірна комбінація різних податків у таку систему, яка б рахувалася з наслідками й умовами їх перекладання;

3. Етичні принципи:

- все загальність оподаткування;
- рівномірність;

4. Принципи податкового управління:

- визначеність;
- зручність сплати податку;
- максимальне зменшення витрат на стягнення податків.

Податкова система України - сукупність загальнодержавних та місцевих податків та зборів, що справляються в установленому порядку.

КРИТЕРІЙ	ВИДИ ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ:
Спосіб стягнення	<ul style="list-style-type: none"> ● прямі – сплачуються з доходів та майна платників; ● непрямі – існують у формі цінової надбавки
Суб'єкт оподаткування	<ul style="list-style-type: none"> ● з фізичних осіб; ● з юридичних осіб; ● змішані
Об'єкт оподаткування	<ul style="list-style-type: none"> ● на споживання (ПДВ, акциз); ● на доходи чи прибуток; ● на майно; ● ресурсні (за користування водою, лісом, радіочастотами тощо)
Рівень управління	<ul style="list-style-type: none"> ● загальнодержавні – визначаються законодавством як обов'язкові до сплати на всій території країни; ● місцеві – встановлюються органами місцевого самоврядування
Періодичність сплати	<ul style="list-style-type: none"> ● регулярні; ● одноразові

За економічним змістом об'єкта оподаткування податки поділяються на податки на доходи, податки на споживання, податки на майно, ресурсні або рентні.

Залежно від рівня державних структур, які встановлюють податки, вони поділяються на загальнодержавні і місцеві.

Загальнодержавні податки встановлюються вищими органами влади, їх стягнення є обов'язковим на всій території країни.

Вони можуть розподілятися таким чином між ланками бюджетної системи:

- повністю надходити до державного бюджету;
- повністю надходити до місцевих бюджетів;
- розподілятися у визначених пропорціях між державним і місцевими бюджетами.

Стаття 9. Загальнодержавні податки та збори

9.1. До загальнодержавних податків належать:

9.1.1. податок на прибуток підприємств;

9.1.2. податок на доходи фізичних осіб;

9.1.3. податок на додану вартість;

9.1.4. акцизний податок;

9.1.5. екологічний податок;

9.1.6. рентна плата;

9.1.7. мито.

Стаття 10. Місцеві податки

10.1. До місцевих податків належать:

10.1.1. податок на майно;

10.1.2. єдиний податок.

10.2. До місцевих зборів належать:

10.2.1. збір за місця для паркування транспортних засобів;

10.2.2. туристичний збір.

За способом стягнення розрізняють два види податків – розкладні і окладні.

Розкладні податки встановлюються в загальній сумі відповідно до потреб в доходах, а потім цю суму розкладають (розподіляють) по окремих територіальних одиницях або платниках.

Окладні податки передбачають установлення спочатку ставок для всіх платників, а відтак розмір податку для кожного платника залежить від розмірів його бази оподаткування.

За формою оподаткування розрізняють **прямі і непрямі** податки.

Прямі податки встановлюються безпосередньо щодо платників, їх розмір прямо залежить від масштабів об'єкта оподаткування.

Непрямі податки встановлюються в цінах товарів і послуг, а їх розмір для окремого платника прямо не залежить від його доходів.